

BANKLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGI

Boxodirov Yusufbek Oybek o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank Moliya akademiyasi

KIRISH

Tijorat banklari iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo'lib, ular moliyaviy resurslarni boshqarish, kredit berish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Banklarning moliyaviy barqarorligi, o'z navbatida, nafaqat ularning o'z faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirishini ta'minlaydi, balki butun iqtisodiyotning barqarorligi va rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Bugungi kunda global moliya bozori tez o'zgarayotgan sharoitda, tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash bir qator muhim omillarni talab qiladi. Ushbu maqolada tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlovchi asosiy elementlar, xususan, kapital zaxiralari, likvidlik, kredit sifatlari va risklarni boshqarish kabi jihatlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, banklar faoliyatini nazorat qiluvchi regulyatorlar va iqtisodiy muhitning ta'siri ham tahlil qilinadi. Bu aspektlar orqali tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini yaxshilash yo'llarini aniqlash maqsad qilinadi. Bank faoliyatining barqarorligi-bu bank tomonidan pul ekvivalentlari shaklida taqdim etiladigan moliyaviy sohalar, pul mablag'lari va kreditlar va boshqa xizmatlarning doimiy kengayishi holati.

Tashkilotning moliyaviy hayotiyliigi va bankrotlik ehtimolini o'rganish juda dolzarb bo'lib, katta nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Ushbu mavzuni o'rganishda tijorat banklarining moliyaviy barqarorligining ilmiy va nazariy asoslarini o'rganishda adabiyotlarning tizimli tahlili o'tkazildi. Shuningdek, ushbu sohadagi olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarning ilmiy xulosalari o'rganilib, mustaqil yondashuvlar shakllantirildi. Tahlilda tijorat banklarining rasmiy veb-saytlari materiallari va O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining statistik ma'lumotlaridan foydalanilgan.

Barqarorlik dinamikaning bir shakli sifatida qaraladi va barqarorlik bilan mos ravishda natija va sabab sifatida bog'liqdir. Barqarorlik barqarorlikning asosiy elementidir. Barqarorlikning farqi shundaki, ko'rib chiqish ob'ekti ko'rsatkichlarning doimiy o'sishi, barqarorlik esa ularning fiksatsiyasi bilan tavsiflanadi [1].

V. I. Barilenko, B. V. Berdnikov va E. I. Borodinning fikriga ko'ra, moliyaviy barqarorlik deganda tashkilotning uzoq muddatli moliyaviy

barqarorligi tushunilishi kerak, ya'ni tashkilot kafolatlangan kreditga layoqatli va to'lov qobiliyatiga ega, resurslar bilan ta'minlangan, moliyalashtirish manbalariga ega [2].

S. V. Shchurina va M. V. Mixaylovaning fikricha, moliyaviy barqarorlik tashkilotning uzoq muddatli barqarorligi, moliyaviy manbalar bilan ta'minlanishi, uning to'lov qobiliyati va kreditga layoqati sifatida ishlaydi. Ya'ni, u qarzlarni to'lash qobiliyatidan iborat bo'lgan tashqi moliyaviy barqarorlikni ham, aktivlarni moliyalashtirish manbalari bilan ta'minlashda ifodalangan ichki barqarorlikni ham o'z ichiga oladi [3].

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash har bir tijorat bankining asosiy maqsadi hisoblanadi. Binobarin, bankni boshqarish tizimi barcha mavjud resurslar (moliyaviy, axborot, kadrlar, vaqtinchalik, muhandislik) belgilangan maqsadga erishishga yo'naltirilishi uchun yaratilishi kerak.

Moliyaviy jihatdan barqaror banklar odatda muvaffaqiyatli va raqobatbardoshdir. Bunday banklar atrof-muhitning salbiy va zararli omillariga qarshi tura oladi va ijobiy obro' va imidjni saqlab qoladi.

Tijorat banklarilikvidliligiva raqobat bardoshligini oshirish, hamda davlat ulushiga ega tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlab, 2024-yil yakuniga qadar bank aktivlarida xususiy sektorulushini 60 foizgacha yetkazish. Mamlakatimizda likvidlilikni oshirish bilan bir qatorda inflyatsiya darajasini 2026-yilgacha bosqichma-bosqich 5 foizgacha pasaytirish. Davlatbudjeti taqchilligini qisqartirish va 2025-yildan yalpi ichki mahsulotga nisbatan 3 %dan oshib ketmasligini ta'minlash.

Bankning moliyaviy barqarorligini oshirishga kredit tashkilotining umuman bank tizimidagi mavqeini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar majmui hisobiga erishiladi. Bunga, birinchi navbatda, moliyaviy holatni optimallashtirish va bankning samarali rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish orqali erishiladi [5].

Tijorat bankining moliyaviy holatini tahlil qilish va baholash boshqaruv jarayonining muhim elementidir. Boshqaruv funktsiyasi sifatida tahlil bank faoliyatini ichki nazorat qilishga xizmat qiladi. Materialni yanada taqdim etishda tahlil sub'ekti tegishli tahlil va nazorat funktsiyalari Yuklangan tijorat bankining boshqaruv jamoasi deb taxmin qilinadi.

Bankning moliyaviy barqarorligini oshirishga kredit tashkilotining umuman bank tizimidagi mavqeini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar majmui orqali erishiladi. Avvalo, bu moliyaviy holatni optimallashtirish va bankni rivojlantirishning samarali strategiyasini yaratish orqali amalga oshiriladi.

Bankning moliyaviy holatini tahlil qilishning eng keng tarqalgan usullari:

- moliyaviy hisobotlarni o'qish usuli;
- guruhlash usuli;
- koeffitsient usuli;
- parchalanish usuli;
- qiyosiy tahlil;
- strukturaviy tahlil;
- omillarni tahlil qilish;
- trend tahlili [6].

Bankning moliyaviy holatini tahlil qilishning asosiy ob'ektlari: kapital, aktivlar, majburiyatlar, likvidlik, rentabellik (rentabellik). Banklarning moliyaviy holatini baholashning yagona tizimining tarkibiy qismlari sifatida bu jihatlar bir-biriga ta'sir qiladi. Ular bir-biri bilan chambarchas bog'liq, shuning uchun bankning moliyaviy holatini har tomonlama baholash uchun kompleks tahlil zarur.

Likvidlik kredit tashkilotining moliyaviy barqarorligining hal qiluvchi shartlaridan biridir. Ko'pgina iqtisodchilar bank barqarorligini saqlashda likvidlikning hal qiluvchi rolini ko'rsatishga moyildirlar. Bank uzoq muddatli moliyaviy majburiyatlarini bajarish uchun etarli miqdordagi naqd pul va boshqa likvid aktivlarga ega bo'lsa, likvid hisoblanadi [7].

Likvidlikning pasayishining asosiy sabablaridan biri muddati o'tgan qarzlarning ko'payishi hisoblanadi. Ushbu muammo, ayniqsa, iqtisodiy beqarorlikning hozirgi bosqichida dolzarbdir.

Tijorat bankining shakllanishi va faoliyatining zaruriy sharti uning o'z kapitalidir. Ularning roli bankning barqarorligi va uning faoliyati samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bank o'z faoliyatining dastlabki bosqichida, muassislar bir qator ustuvor xarajatlarni amalga oshirganda, bank o'z ishini boshlay olmaydigan kapitalga muhtoj.

Kapitalning etarliligi ham bankning ishonchliligi o'lchovidir. Uning hajmi kredit tashkilotining inqiroz davrida barqarorlikni saqlash qobiliyatini belgilaydi, ya'ni bank o'zining to'lov qobiliyatini buzmasdan zararni qay darajada engishga qodirligini ko'rsatadi. Kapitalning etarliligi aktsiyadorlar va mijozlarning bank faoliyati va boshqaruv sifatiga bo'lgan ishonchining ko'rsatkichidir.

Moliyaviy barqarorlikni oshirish uchun banklar kapitalning etarliligi sifatini kuzatishi kerak.

Moliyaviy barqarorlik darajasini aniqlashning muhim jihati rentabellikdir. Bank operatsiyalarining rentabelligi kredit tashkilotining muvaffaqiyatli ishlashi uchun etarli yoki yo'qligini aniqlash uchun baholanadi.

Moliyaviy barqarorlikni oshirish uchun banklar bir qator tadbirlarni amalga oshirishi mumkin:

- moliyaviy barqarorlikni boshqarishning ichki tizimini ishlab chiqish va joriy etish zarur;

- stress test tizimini ishlab chiqish;

- Bazel II usullari va Bazel III elementlarini moliyaviy barqarorlikni boshqarish tizimiga kiritish;

- bank xatarlari bilan ishlash, ayniqsa qarz oluvchilarga qo'yiladigan talablarni hisobga olgan holda, amaldagi kredit shartnomalari monitoringini takomillashtirish;

- bankning barcha filiallarini qo'llab-quvvatlash uchun hamkorlik qilish [5].

XULOSA

Shunday qilib, tijorat banking moliyaviy barqarorligi o'z mablag'larini, shuningdek boshqa xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning mablag'larini ko'paytirish va ularning moliyaviy operatsiyalariga xizmat ko'rsatishdan iborat. Shu sababli, boshqa kompaniyalarning moliyaviy xizmatlariga xizmat ko'rsatishdagi muvaffaqiyat nafaqat ularning barqarorligiga, balki bankning moliyaviy barqarorligiga ham bog'liq. Biroq, ushbu faoliyat banking o'z faoliyatining moliyaviy barqarorligi uchun zarur shartdir. Shu sababli, banking moliyaviy barqarorligini baholash ushbu faoliyat natijasida o'z mablag'lari qanchalik barqaror taqdim etilishiga asoslanishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Лаврушин, О.И. Оценка финансовой устойчивости кредитной организации: учебник / коллектив авторов; под ред. О.И. Лаврушина, И.Д. Мамоновой. -М.: КНОРУС, 2011. 304с;

2. Бариленко, В. И. Экономический анализ: учеб. пособие / В. И. Бариленко, В. В. Бердников, Е. И. Бородина. - М.: Эксмо, 2010. - 352 с.;

3. Щурина, С. В. Финансовая устойчивость компании: проблемы и решения / С. В. Щурина, М. В. Михайлова // Финансы и кредит. - 2016. - № 42. - С. 43-60.;

4. Годовой отчет Центрального банка за 2019 год.

5. Лукин, С. Г. Оценка финансовой устойчивости коммерческого банка и пути её повышения / С. Г. Лукин. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2017. — № 37 (171). — С. 60-64. — URL: <https://moluch.ru/archive/171/45639/> (дата обращения: 07.02.2022).

